

Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στη θεατρική αγωγή σε Φινλανδία και Νορβηγία

Μαρία Κλαδάκη
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
mkladaki@aegean.gr

Κωνσταντίνος Μαστροθανάσης
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
pred18001@aegean.gr

Περίληψη

Σύγχρονες μελέτες στον χώρο της Παιδαγωγικής εστιάζουν το ερευνητικό ενδιαφέρον στην εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, αλλά και στην αποστολή του νέου σχολείου ενόψει των συνθηκών που έχουν διαμορφωθεί από τις κοινωνικοοικονομικές αλλαγές. Στο επίκεντρο αυτών των συζητήσεων διεθνώς, είναι η ανάπτυξη παιδαγωγικών στρατηγικών που δραστηριοποιούν την ολόπλευρη ανάπτυξη του μαθητή, ενεργοποιούν την κριτική του σκέψη, τη δημιουργικότητα, τη φαντασία και την καινοτομία σε ένα περιβάλλον δημιουργικής μάθησης. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται ο ρόλος της θεατροπαιδαγωγικής μεθόδου που αξιοποιεί τον μορφοπαιδαγωγικό χαρακτήρα του παιχνιδιού και την τέχνη του θεάτρου στην εκπαιδευτική πράξη. Η συμβολή της θεατρικής τέχνης σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, όπως στην ανάπτυξη της αισθητικής αντίληψης, στην καλλιέργεια της ανθρωπιστικής παιδείας, στην τόνωση της συνείδησης ενεργού πολίτη και στην προσέγγιση θεμάτων πολιτισμικής ετερότητας, αποτέλεσαν αντικείμενο ποικίλων ερευνών, που αναδεικνύουν, μεταξύ άλλων, το ρόλο της θεατροπαιδαγωγικής ως εργαλείου διδασκαλίας στη σχολική τάξη. Ωστόσο, στην Ελλάδα η εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην εφαρμογή της θεατροπαιδαγωγικής μεθόδου ατροφεί ή και παραλείπεται. Στη παρούσα εργασία παρουσιάζεται το παράδειγμα της Φινλανδίας και της Νορβηγίας στον τομέα αυτό. Ο λόγος που επιλέχθηκαν οι συγκεκριμένες χώρες είναι διότι βρίσκονται στις πρώτες θέσεις των καλύτερων εκπαιδευτικών συστημάτων παγκοσμίως. Η ανάλυση κατέδειξε ότι η ιδέα που διατρέχει αυτά τα εκπαιδευτικά συστήματα είναι εκείνη της ολιστικής παιδαγωγικής με την αξιοποίηση τεχνικών του δράματος ως εκπαιδευτικού εργαλείου. Στα συμπεράσματα της μελέτης επισημαίνεται μεταξύ άλλων ότι η πολυπλοκότητα και η ποικιλομορφία των δημιουργικών διαδικασιών της θεατρικής εκπαίδευσης αποτελεί πρόκληση για τους εκπαιδευτικούς και την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών. Η αξιοποίηση της θεατρικής εκπαίδευσης μπορεί να ιδωθεί ως ένα εναλλακτικό εργαλείο στη τυπική εκπαίδευση και επίσης μια απάντηση στις κύριες προκλήσεις ενός μεταμοντέρνου πολιτισμού της γνώσης.

Λέξεις κλειδιά: εκπαίδευση εκπαιδευτικών, θεατρική αγωγή, εκπαιδευτικά μοντέλα

Abstract

Modern studies in the field of Pedagogy focus on the education and training of teachers and on the purpose of school considering the circumstances emerged by socio-economic changes. In this fashion, pedagogical strategies that activate the holistic development of students as well as their critical thinking, creativity, imagination, and innovation in a creative learning environment, occurred. In this context, the role of the theater as a pedagogical method that utilizes the morpho-pedagogical character of the game and the art of theater in the educational practice is included. The contribution of theatrical art to a wide range of issues, such as the development of aesthetic perception, the cultivation of humanitarian education, the stimulation of the consciousness of an active citizen and the approach to issues of cultural diversity, have been the subject of various research, which highlight, among others, the role of theater pedagogy as a teaching tool in the classroom. However, in Greece the education and training of teachers in the application of the theater as a pedagogical method is absent. This study presents the example of Finland and Norway in this area. The reason behind the election of those countries is because they have two of the top of the world's best educational systems. The analysis demonstrated that the idea behind these educational systems is the holistic pedagogy system combined with drama techniques. In the conclusions of the study, it is pointed out, among other things, that the complexity and diversity of the creative processes of theater education is a challenge for teachers and their training. The use of theater education can be considered as an alternative tool to formal education and a response to the main challenges of a postmodern culture of knowledge.

Keywords: teacher training, drama education, educational models

1. Εισαγωγή

Σύγχρονες μελέτες στο χώρο της παιδαγωγικής εστιάζουν το ερευνητικό τους ενδιαφέρον στην εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, αλλά και την αποστολή του σχολείου ενόψει των αλλαγών που έχουν διαμορφώσει οι νέες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες (Ανδρεαδάκης κ.ά., 2012; Αντωνίου, 2012; Γραμματάς, 1997; Οικονομίδης, 2011; Wolhuter, & Karrás, 2012; Χατζηδήμου & Χατζηδήμου, 2019). Στο επίκεντρο αυτών των συζητήσεων διεθνώς, είναι η ανάπτυξη παιδαγωγικών

στρατηγικών που δραστηριοποιούν την ολόπλευρη ανάπτυξη του μαθητή, ενεργοποιούν την κριτική του σκέψη, την δημιουργικότητα, τη φαντασία και την καινοτομία σε ένα περιβάλλον δημιουργικής μάθησης (Ματσαγγούρας, 2019; Μπαγάκης, 2016; Νοτοπούλου, 2022).

Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται ο ρόλος της θεατροπαιδαγωγικής μεθόδου που αξιοποιεί αφενός τον μορφοπαιδαγωγικό χαρακτήρα του παιχνιδιού και αφετέρου την τέχνη του θεάτρου στην εκπαιδευτική

πράξη (Κατσαρίδου, 2014; Λενακάκης, 2014, 2021; Τσιάρας, 2020; Φανουράκη & Πεφάνης, 2021). Πράγματι, η συμβολή τα θεατρικής τέχνης σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων όπως στην ανάπτυξη της αισθητικής αντίληψης, στην καλλιέργεια της ανθρωπιστικής παιδείας, στην τόνωση της συνείδησης ενεργού πολίτη και στη προσέγγιση θεμάτων πολιτισμικής ετερότητας, αποτέλεσαν αντικείμενο ποικίλων ερευνών, που αναδεικνύουν μεταξύ άλλων το ρόλο της θεατροπαιδαγωγικής μεθόδου ως εργαλείου διδασκαλίας στη σχολική τάξη.

Στη παρούσα εργασία παρουσιάζεται το παράδειγμα της Φινλανδίας και της Νορβηγίας όσον αφορά την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στη θεατρική αγωγή, καθώς το εκπαιδευτικό τους σύστημα βρίσκεται στην κορυφή της κατάταξης των παγκόσμιων συστημάτων εκπαίδευσης και κατέχουν τις πρώτες θέσεις στους εκπαιδευτικούς δείκτες αξιολόγησης του ΟΟΣΑ και στους διεθνείς εκπαιδευτικούς διαγωνισμούς PISA (Σοφianoπούλου κ.ά., 2017).

2. Θεατρική αγωγή και εκπαίδευση στη Νορβηγία

Στην Νορβηγία, πέρα από τις εκπαιδευτικές πολιτικές που εφαρμόστηκαν στην ανάπτυξη του εκπαιδευτικού δράματος (Østern, Toivanen & Viirret, 2017; Sauter, 2009) συντέλεσε μεταξύ άλλων η ένωση για το θέατρο στο σχολείο (Association for Drama and Theater in School) με μέλη όχι μόνο εκπαιδευτικούς αλλά και ανθρώπους από τον καλλιτεχνικό χώρο καθώς και επιστημονικά περιοδικά για το θέατρο που εκδίδονται ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '60 (Rasmusson, 2000). Αξίζει να αναφερθεί μεταξύ άλλων το επιστημονικό περιοδικό Drama το οποίο διανέμεται σήμερα σε χίλια τριακόσια πενήντα (1.350) μέλη και ιδρύματα και περιλαμβάνει θέματα όπως: η αξιοποίηση της δραματικής τέχνης στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η λειτουργία των ομάδων εκπαιδευτικού δράματος για τους αιτούντες άσυλο και των ομάδων δράματος σε ινστιτούτα υγείας, καθώς και την ερμηνεία του δράματος ως δύναμη που απελευθερώνει και εμπνέει ομάδες εφήβων.

2.1. Το θέατρο στο πρόγραμμα σπουδών του νορβηγικού σχολείου

Το θέατρο και το δράμα στην εκπαίδευση δεν ήταν υποχρεωτικό μάθημα στον οδηγό σπουδών μέχρι το 1997 που συμπεριλήφθηκε ως μέρος του προγράμματος σπουδών για την Νορβηγική γλώσσα. Στόχος ήταν μέσα από την θεατρική τέχνη η στροφή σε μια προοδευτική παιδαγωγική προσέγγιση που να δίνει έμφαση στην ανθρωπιστική παιδεία (Braanaas, 2008; Österlind, Østern, & Thorkelsdóttir, 2016; Sæbø, 2003, 2009).

Σήμερα στο εθνικό πλαίσιο σπουδών για τα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Mønsterplan 87) το θέατρο στην εκπαίδευση αναφέρεται ως μέθοδος διδασκαλίας και προτείνεται η δυνατότητα του θεάτρου να λειτουργεί ως δίαυλος μεταξύ των γνωστικών αντικειμένων. Επιπλέον, ένα μάθημα επιλογής με τίτλο 'Το Κοινό και η Σκηνή' που περιλαμβάνει πενήντα επτά (57) ώρες τον χρόνο είναι διαθέσιμο για τους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ήδη από το 2012. Στα πλαίσια του μαθήματος περιλαμβάνεται μια ευρεία γκάμα δραστηριοτήτων, όπως παραστάσεις μουσικές ή χορευτικές, παραγωγή ταινιών μικρού μήκους, εκθέσεις έργων και θεατρικές λέσχες.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η δημοτική κοινότητα μπορεί να αποφασίσει εάν θα περιλαμβάνεται το θέατρο στο πρόγραμμα σπουδών ενός συγκεκριμένου σχολείου (Østern et al., 2017). Το μάθημα διδάσκεται από εκπαιδευτικούς του θεάτρου και έχει ως στόχο την ανάπτυξη των σχέσεων συνεργασίας μεταξύ των μαθητών. Παράλληλα το θέατρο στην εκπαίδευση φαίνεται ότι αυξάνει το στοιχείο της έκπληξης, την περιέργεια και τον αυθορμητισμό των παιδιών, ενώ καθιστά τα απαιτητικά μαθήματα με δυσνόητες έννοιες περισσότερο αντιληπτά και κατανοητά μέσα από μια προσέγγιση που ευνοεί την εξερεύνηση και την αυτενέργεια των μαθητών.

2.2. Θεατρική αγωγή και εκπαίδευση στα πανεπιστήμια και στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Νορβηγίας

Ως γνωστό αντικείμενο, το θέατρο στην εκπαίδευση ξεκίνησε να διδάσκεται σε πανεπιστημιακό επίπεδο ήδη από το 1974 στο πανεπιστήμιο του Trondheim. Στη συνέχεια, από το 1999 έως το 2003 το θέατρο ήταν στην υποχρεωτική εκπαίδευση των δασκάλων και των καθηγητών δευτεροβάθμιας παρέχοντας μια ολοκληρωμένη διδασκαλία του αντικειμένου, τόσο ως μορφή τέχνης, όσο και ως εργαλείο μάθησης. Σήμερα, αν και το θέατρο δεν υπάρχει στην υποχρεωτική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα όπως εκείνο στα πλαίσια του Εθνικού Προγράμματος Σπουδών (Mønsterplan 87) που έχει διετή διάρκεια και δίνει έμφαση στην εκπαίδευση στο θέατρο. Παράλληλα, τα περισσότερα πανεπιστήμια προσφέρουν διάφορα προγράμματα για το θέατρο στην εκπαίδευση προπτυχιακού και μεταπτυχιακού επιπέδου, τα ονόματα των οποίων ποικίλουν:

- Drama and theater communication (Oslo and Akershus University College)
- Drama and theater (NTNU, Faculty of Humanities)
- Arts education (NTNU, teacher education program in cooperation with the DMMH kindergarten teacher education university college)
- Drama pedagogy and applied theater (Bergen University College)
- Arts subjects with in-depth study in dramatic art (Agder University)
- Creative subjects and learning processes (Stord/Haugesund University College).

Το 2012-2013 η ένωση παιδαγωγών θεάτρου πραγματοποίησε μια έρευνα προκειμένου να χαρτογραφήσει το σύνολο των διδακτικών ωρών που στα πανεπιστήμια από όπου αποφοιτούν δάσκαλοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Strand & Krosshus, 2013). Τα αποτελέσματα από δεκαοχτώ (18) ιδρύματα έδειξαν σαφείς διαφοροποιήσεις: επτά (7) από τα ιδρύματα προσφέρουν από τριάντα έως εκατόν εικοσι πέντε (30-125) ώρες υποχρεωτικής διδασκαλίας του θεάτρου στην εκπαίδευση, ενώ έντεκα (11) προσφέρουν εικοσι επτά (27) ώρες διδασκαλίας του θεάτρου στην εκπαίδευση.

3. Θεατρική αγωγή και εκπαίδευση στην Φινλανδία

Είναι αλήθεια ότι η Φινλανδία έχει μια μακρά και ισχυρή παράδοση στο σχολικό θέατρο. Το γεγονός ότι, από το 1910 ως το 1979 δημοσιεύθηκαν συνολικά 81 παιδαγωγικά θεατρικά βιβλία που περιλάμβαναν σχεδόν

χίλια τετρακόσια (1400) σχολικά θεατρικά έργα, είναι δηλωτικό της σημασίας που αποδίδουν στις σχολικές θεατρικές δραστηριότητες (Tiusanen, 1969, Majaruro-Joutsamo, 1980, Toivanen, 2002). Αν και στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών δεν υπάρχει το θέατρο ως γνωστικό αντικείμενο, οι μαθητές ήδη από τη δεκαετία του '60 και έως το '90 είχαν τη δυνατότητα να παρουσιάσουν δικά τους σκετς και παραστάσεις, μια φορά την εβδομάδα, στις λεγόμενες "ώρες διασκέδασης" (funny hours) που υπήρχαν στο σχολικό πρόγραμμα (Toivanen, 2012b).

Ωστόσο η ιδέα του δράματος στην εκπαίδευση (Drama in Education) εξαπλώθηκε στην Φινλανδία τη δεκαετία του '70 όταν και ιδρύθηκε ο Σύλλογος δημιουργικής δραστηριότητας στα σχολεία (Creative Activity in Schools Association) που ανέλαβε την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στο θέατρο καθώς και τη μετάφραση θεατρικών βιβλίων στα φιλανδικά (Karppinen, 1993, 82–85). Βασικός στόχος του προγράμματος ήταν η υποστήριξη και ανάπτυξη του δημιουργικού δράματος στα πλαίσια του φιλανδικού εκπαιδευτικού προγράμματος (Toivanen, 2012a). Οι θεατρικές πρακτικές δέχθηκαν επιρροές από τις θεωρίες ανάπτυξης του ατόμου, καθώς η ανάπτυξη της προσωπικότητας και της ελεύθερης έκφρασης θεωρήθηκαν ως προτεραιότητα στην εκπαίδευση (Bolton, 1979; Courtney, 1974; Slade, 1969; Way, 1967). Κατά συνέπεια, οι θεατρικές δραστηριότητες επικεντρώθηκαν πλέον στον εμπλουτισμό των μεθόδων διδασκαλίας, στη δημιουργική έκφραση των παιδιών, στη δυναμική της ομάδας και όχι πλέον στο ανέβασμα σχολικών θεατρικών παραστάσεων.

Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στις τεχνικές του δράματος στην εκπαίδευση ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του '80 στα πανεπιστημιακά τμήματα των μεγάλων πόλεων της Φινλανδίας, ενώ προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών που δίδασκαν ήδη σε σχολικές τάξεις ανέλαβε τη δεκαετία του '90 το Φιλανδικό Ινστιτούτο Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης της Ακαδημίας Θεάτρου (Κλαδάκη, 2019).

Σήμερα η κατάρτιση των εκπαιδευτικών στη θεατρική παιδεία είναι ενταγμένη στο πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτικών με τη μορφή που έχει για οποιοδήποτε γνωστικό αντικείμενο, δηλαδή περιλαμβάνει την εφαρμοσμένη διδακτική μεθοδολογία συνοδευόμενη από το θεωρητικό της πλαίσιο (Østern et al., 2017). Για τη θέση που έχει το θέατρο στο φιλανδικό εκπαιδευτικό σύστημα, δεν θα πρέπει να υποτιμηθεί και ο σημαντικός ρόλος που διαδραμάτισε μεταξύ άλλων ο Οργανισμός για το Δράμα και το Θέατρο στην Εκπαίδευση της Φινλανδίας (FIDEA) ο οποίος υπάγεται στον διεθνή οργανισμό IDEA (International Drama and Theatre Education Association).

3.1. Πανεπιστημιακή εκπαίδευση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών της Φινλανδίας στη θεατρική αγωγή

Όσον αφορά την πανεπιστημιακή εκπαίδευση, δύο από τα μεγαλύτερα πανεπιστήμια της χώρας, το Πανεπιστήμιο της Jyväskylä της μεγαλύτερης πόλης της κεντρικής Φινλανδίας, που για πολλούς αποτελεί εκπαιδευτικό κέντρο της χώρας, καθώς και το Πανεπιστήμιο του Ελσίνκι, αποτελούν σημεία αναφοράς, λόγω της έμφασης που δίνουν στην ανάπτυξη και κατάρτιση των εκπαιδευτικών στη θεατρική αγωγή και εκπαίδευση. Βορειότερα το πανεπιστήμιο του Oulu, νοτιότερα το πανεπιστήμιο του Tampere, το Πανεπιστήμιο Ανατολικής Φινλανδίας, το

Πανεπιστήμιο Λαπωνίας και το Åbo Akademi στο Turku περιλαμβάνουν επίσης τη θεατρική αγωγή και εκπαίδευση στις βασικές σπουδές των εκπαιδευτικών.

Όσον αφορά τις μεταπτυχιακές σπουδές, ήδη από το 1997, ένα πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών που περιλαμβάνει τις παιδαγωγικές επιστήμες προσφέρεται για τους εκπαιδευτικούς από την Ακαδημία Θεάτρου του Πανεπιστημίου Τεχνών του Ελσίνκι (Teak). Μεταξύ άλλων μεταπτυχιακών προγραμμάτων, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει το πρόγραμμα ειδίκευσης στην θεατρική εκπαίδευση και έρευνα του πανεπιστημίου του Tampere. Σε αυτό το μεταπτυχιακό πρόγραμμα αξιοποιούνται μελέτες στην φινλανδική γλώσσα και λογοτεχνία συνδυαζόμενες δημιουργικά με τις παιδαγωγικές επιστήμες προσφέροντας ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα εκπαίδευσης και κατάρτισης των εκπαιδευτικών.

Επιπλέον, αξίζει να αναφερθεί ότι δυο πανεπιστήμια εφαρμοσμένων επιστημών στην Φινλανδία (ammattikorkeakoulu) προσφέρουν τετραετή φοίτηση για όσους επιθυμούν να εκπαιδευτούν στην θεατρική έκφραση. Αυτές οι τετραετείς σπουδές χαρακτηρίζουν τους αποφοίτους τους, ως εκπαιδευτικούς στις εξωσχολικές δραστηριότητες θεατρικής αγωγής.

Αναφορικά με τους βασικούς σκοπούς της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, ειδικά στο πανεπιστήμιο της Jyväskylä πρωτεύοντας στόχος είναι η ιδέα μιας 'ολιστικής παιδαγωγικής' καθ' όλη τη διάρκεια σπουδών για την επίτευξη επαγγελματικής επάρκειας και ικανότητας των εκπαιδευτικών που αξιοποιούν το θέατρο στην εκπαίδευση. Σε άλλα πανεπιστημιακά τμήματα, όπως αυτό του Ελσίνκι, η εφαρμοσμένη εκπαιδευτική μεθοδολογία του συγκεκριμένου πεδίου εμπλουτισμένη με το θεωρητικό της πλαίσιο, τίθεται στο επίκεντρο της κατάρτισης των εκπαιδευτικών της Φινλανδίας (Østern et al., 2017, 175).

3.2. Λόγοι αξιοποίησης του θεάτρου στην εκπαίδευση των εκπαιδευτών της Φινλανδίας

Μια σειρά από ερευνητικές μελέτες (Cooper, 2010; Catterall, 2009; Gallaher, 2001; Laakso, 2004; Rusanen, 2002; Toivanen, 2002; Toivanen, Komulainen, & Ruismäki, 2011; Wright, 2006) κατέδειξαν πως η χρήση διαφορετικών μορφών θεάτρου στην εκπαίδευση μπορεί να έχει θετική επίδραση τόσο στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων του ατόμου όσο και στην ενίσχυση της ομάδας. Οι ίδιες μελέτες επιβεβαιώνουν πως η αξιοποίηση του δράματος ως μορφή τέχνης αλλά και ως μέθοδος διδασκαλίας στην εκπαιδευτική διαδικασία προάγουν τις ατομικές και κοινωνικές δεξιότητες, βελτιώνουν την αυτοαντίληψη, την αυτονομία και την ικανότητα ανάληψης ρόλων.

Όσον αφορά τους συμμετέχοντες σε προγράμματά θεάτρου στην εκπαίδευση, οι έρευνες κατέδειξαν ότι οι μαθητές:

- αισθάνονται πιο σίγουροι για τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες και συνάμα αισθάνονται πιο δημιουργικοί.
- Απολαμβάνουν περισσότερο τις σχολικές δραστηριότητες και δείχνουν πολύ πιο πρόθυμοι να συμμετάσχουν σε αυτές.
- Είναι καλύτεροι στην επίλυση προβλημάτων και διαχειρίζονται δημιουργικά το άγχος τους.
- Είναι αισθητά πιο ανεκτικοί απέναντι στους άλλους ανθρώπους και τους διακρίνει η ενσυναίσθηση (Toivanen, 2016, 236).

Λαμβάνοντας υπόψιν όλα τα παραπάνω, ένας βασικός στόχος του θεάτρου στην εκπαίδευση, ως μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος της Φινλανδίας είναι να προάγει την κοινωνική ευημερία. Αυτό επιτυγχάνεται ενθαρρύνοντας, προωθώντας και αναπτύσσοντας της δημιουργικές δεξιότητες των παιδιών για να είναι σε θέση να εκφράζουν τον εαυτό τους και τη σκέψη τους μέσα από το δράμα. Σκοπός είναι στο μέλλον να συνδιαλέγονται εποικοδομητικά με διαφορετικούς ανθρώπους και ομάδες.

Στα τμήματα θεάτρου, η ομάδα και ο δάσκαλος συνεργάζονται μεταξύ τους για να αποφασίσουν εάν θα αποδεχτούν ή όχι μια πρόταση, πως θα την ενσωματώσουν στην εκπαιδευτική διαδικασία και πως θα την επεξεργαστούν στο μέλλον. Το θέατρο στην εκπαίδευση βασίζεται στην συνδιαλλαγή και τον εποικοδομητικό διάλογο, γεγονός που μπορεί να τονώσει την δημιουργικότητα ενώ παράλληλα δημιουργεί ένα ευχάριστο και διασκεδαστικό κλίμα στην εκπαιδευτική διαδικασία, τόσο για τους μαθητές όσο και για τους εκπαιδευτικούς (Dawson, & Lee, 2018; Dickinson & Neelands, 2006; Howard-Jones, O'Toole, Stinson, & Moore, 2009; Winfield & Crimmins, 2008). Γι' αυτόν το λόγο η πολυπλοκότητα και η ποικιλομορφία των δημιουργικών διαδικασιών της θεατρικής εκπαίδευσης αποτελεί πρόκληση για τους εκπαιδευτικούς και την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, καθώς η αξιοποίηση της θεατρικής εκπαίδευσης μπορεί να ιδωθεί ως μια εναλλακτική λύση στη τυπική εκπαίδευση.

4. Συμπεράσματα-Συζήτηση

Ο σύγχρονος ψηφιακός κόσμος, η αύξηση της πολυπολιτισμικότητας και οι κοινωνικοοικονομικές διαφορές προκαλούν ανακατατάξεις και κοινωνικό διαχωρισμό. Αυτό αντικατοπτρίζεται και στα σχολεία καθώς είναι ο τόπος όπου συναντιούνται και εργάζονται μαζί, μαθητές/τριες από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις και με διαφορετικό πολιτιστικό υπόβαθρο. Παράλληλα, όσον αφορά την εκπαιδευτική διαδικασία, οι μαθητές έχουν διαφορετικό ρυθμό μάθησης γεγονός που μπορεί επίσης να έχει αντίκτυπο στην πρόοδο και την επιτυχία τους στο σχολείο.

Από την άλλη ένα εκπαιδευτικό σύστημα που είναι αυστηρά προσανατολισμένο στο στόχο χωρίς να λαμβάνει υπόψη το ανθρώπινο δυναμικό μπορεί να οδηγήσει σε εργασιακή εξάντληση, συναισθηματική εξουθένωση, κυνική στάση απέναντι στο σχολείο και να δημιουργήσει μια αίσθηση προσωπικής ανεπάρκειας στους μαθητές (Rimpelä, Fröjd, & Peltonen, 2010; Ζουγανέλη, Κατσιφή-Χαραλαμπίδη, & Μαστροθανάσης, 2017).

Το δράμα ως μορφή τέχνης και μέθοδος διδασκαλίας είναι μια απάντηση στις προκλήσεις αυτές του μεταμοντέρνου σχολείου. Γιατί το θέατρο στην εκπαίδευση μπορεί να λειτουργήσει ως παράγοντας διαμόρφωσης θετικού κλίματος στη τάξη και να αξιοποιηθεί στην ομαδοσυνεργατική προσέγγιση της μάθησης (Johnson, Johnson, & Smith, 1998a, 1998b). Παράλληλα μπορεί να ενισχύσει τις κοινωνικές δεξιότητες καθώς και την κοινωνική ευημερία των μελών της ομάδας (Γραμματάς, 2017; Παπαδόπουλος, 2021; Παπαδόπουλος, Παπαδόπουλος, & Μαρούδας, 2021; Toivanen & Ryykkö, 2012), μέσα από την δημιουργία ενός ασφαλούς πλαισίου για τους μαθητές, το οποίο να ευνοεί την ανάπτυξη της νέας γνώσης. Και όχι μόνο αυτό. Το θέατρο στην εκπαίδευση μπορεί με ποικίλους τρόπους να συνδράμει στην αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών ζητημάτων τα οποία θα αναγκαστούν να

αντιμετωπίσουν μελλοντικά το εκπαιδευτικό σύστημα και η εκπαίδευση εκπαιδευτικών. Κατά συνέπεια, έχοντας τα μάτια στραμμένα στο μέλλον υποστηρίζουμε ότι η θεατρική εκπαίδευση μπορεί να ιδωθεί όχι μόνο ως μορφή τέχνης αλλά και ως αποτελεσματικό μεθοδολογικό εργαλείο μάθησης και διδασκαλίας δίνοντας μια απάντηση στις κύριες προκλήσεις ενός μεταμοντέρνου πολιτισμού της γνώσης.

Αναφορές

- Bolton, G. (1979). *Towards a theory on drama in education*. London: Essex.
- Braanaas, N. (2008). *Dramapedagogisk historie og teori [History and theory of drama pedagogy]* (5th ed.). Trondheim, Norway: Tapir.
- Catterall, J. S. (2009). *Doing well and doing good by doing art: The effects of education in the visual and performing arts on the achievements and values of young adults*. Los Angeles, CA/London: Imagination Group/I-Group Books.
- Cooper, C. (Ed.). (2010). *Making a world of difference, A DICE resource for practitioners on educational theatre and drama*. Retrieved April 18, 2021, from http://www.dramanetwork.eu/file/educationresource_short.pdf
- Courtney, R. (1974). *Play, drama & thought. The intellectual background to drama in education*. London: Cassell & Collier.
- Dawson, K., & Lee, B. (2018). *Drama-based pedagogy: Activating learning across the curriculum*. Bristol: Intellect.
- Dickinson, R., Neelands J., & Shelton primary school. (2006). *Improve your primary school through drama*. London: David Fulton.
- Gallagher, K. (2001). *Drama Education in the Lives of Girls: Imagining Possibilities*. Toronto: University of Toronto Press. <https://doi.org/10.3138/9781442674066>
- Howard-Jones, A., Winfield M., & Crimmins, G. (2008). Co-constructing an understanding of creativity in drama education that draws on neuropsychological concepts. *Educational Research*, 50(2), 187–201. <https://doi.org/10.1080/00131880802082674>
- Johnson, D., Johnson, R., & Smith, K. (1998a). *Active Learning: Cooperation in the College Classroom*. Edina, MN: Interaction Book Co.
- Johnson, D., Johnson, R., & Smith., K. (1998b). Cooperative Learning Returns to College: What Evidence is There That it Works? *Change: The Magazine of Higher Learning*, 30(4), 26–35. <https://doi.org/10.1080/00091389809602629>
- Karppinen, T. (1993). Ilmaisukasvatus – draamapedagogik ry [Expressional education – drama pedagogy]. In A.-M. Nurmi (Ed.), *Tie teatteri-ilmaisuuun [Ways to theatre education]* publications of Theatre Academy of Finland 21 (pp. 82–89). Helsinki: Yliopistopaino.
- Laakso, E. (2004). *Draamakokemusten äärellä. Prosessidraaman oppimispotentialiaali opettajaksi opiskelijien kokemusten valossa [Edge of the Drama experience. The process drama as a*

- learning potential of teacher students in the light of experience*]. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Majapuro-Joutsamo, M. (1980). *Suomalainen koululaishäytelmäaiheinen kirjallisuus [Finnish school play themed literature]* (Master's thesis). University of Helsinki, Institute for Art Research, Helsinki.
- O'Toole, J., Stinson, M., & Moore, T. (Eds.). (2009). *Drama and Curriculum: A Giant at the Door*. Australia: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-1-4020-9370-8>
- Österlind, E., Østern, A.-L., & Thorkelsdóttir, R. B. (2016). Drama and theatre in a Nordic curriculum perspective – A challenged art subject used as a learning medium in compulsory education. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 21(1), 42–56. <https://doi.org/10.1080/13569783.2015.1126174>
- Østern, A. L., Toivanen, T., & Viirret, T. (2017). Drama Boreale – Perspectives on Drama Education in Finland and Norway. In E. Kimonen & R. Nevalainen (Eds.), *Reforming Teaching and Teacher Education: Bright Prospects for Active Schools* (pp. 169–192). Leiden: Brill. https://doi.org/10.1007/978-94-6300-917-1_7
- Rasmusson, V. (2000). *Drama – konst eller pedagogik: Kampen om ämnet speglad i den nordiska tidsskriften Drama 1965–1995 [Drama – Art or pedagogy. The struggle concerning the subject reflected in the Nordic journal Drama 1965–1995]*. (Doctoral dissertation). Lund, Sweden: Lunds Universitet.
- Rimpelä, M., Fröjd, S., & Peltonen H. (2010). *Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen perusopetuksessa 2009 [Promoting well-being and health in primary schools in 2009]*. Helsinki: The Finnish National Board of Education.
- Rusanen, S. (2002). *Koin traagisia tragedioita: yläasteen oppilaiden kokemuksia ilmaisutaidon opiskelusta [I experienced tragedy: Secondary school pupil's experiences of studying drama]*. Helsinki: Theatre Academy of Helsinki.
- Sæbø, A. B. (2003). *Drama i L97: I hvilken grad og hvordan er drama som fagområde og metode en del av innholdet og arbeidsmåtene i grunnskolen? [Drama in the reform L97]*. Stavanger, Norway: Høgskolen i Stavanger. Retrieved April 19, 2022, from
- Sæbø, A. B. (2009). Challenges and possibilities in Norwegian classroom drama practice. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 14(2), 279–294. <https://doi.org/10.1080/13569780902868952>
- Sauter, W. (2009). Theatre Research in the Nordic Countries (2000–2008). *Theatre Research International*, 34(1), 66–83. <https://doi.org/10.1017/S0307883308004240>
- Slade, P. (1969). *Child drama*. London: University of London Press.
- Strand, K., & Krosshus, T. C. (2013). *Kartlegging av obligatorisk dramaundervisning i grunnskole: Lærerutdanningene glu 1–7 og 5–10 [An account of obligatory drama instruction in elementary school. Teacher education for grades one to seven and five to ten]*. Retrieved April 18, 2022, from <http://dramaogteater.no/forskning/aktuell-forskning/kartlegging/>
- Tiusanen, T. (1969). *Teatterimme hahmottuu: näyttämötaiteemme kehitystie kansanrunoudesta itsenäisyyden ajan alkuun [The Finnish Theatre takes shape: The development of performing arts from folklore to the national independence time]*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Toivanen, T. (2002). *“Mä en olis kyllä ikinä uskonut itsestäni sellasta” Peruskoulun viides- ja kuudesluokkalaisten kokemuksia teatterityöstä [“I wouldn't have believed I could ever do anything like that”- Experiences in theatre work of 5th and 6th grade comprehensive school pupils]*. Helsinki: Theatre Academy of Helsinki.
- Toivanen, T. (2012a). Drama education in the Finnish school system: Past, present and future. In H. Niemi, A. Toom, & A. Kallioniemi (Eds.), *Miracle of Education: The Principles and practices of teaching and learning in Finnish schools* (pp. 227–236). Rotterdam, The Netherlands: Sense.
- Toivanen, T. (2012b). Pohdintaa draamakasvatuksen perusteista suomalaisessa koulukontekstissa: Opetusmenetelmä vai taideaine [Reflections on drama education in the Finnish school context. The teaching method or an art subject]. *The Finnish Journal of Education*, 43(2), 92–198.
- Toivanen, T. (2016). Drama education in the Finnish school system – past, present, and future. In H. Niemi, A. Toom, & A. Kallioniemi (Eds.), *Miracle of Education the Principles and Practices of Teaching and Learning in Finnish Schools* (pp. 229–240) (2nd Ed.). Rotterdam: Sense Publishers. https://doi.org/10.1007/978-94-6300-776-4_15
- Toivanen, T., & Pyykkö, A. (2012). Group factors as a part of drama education. *The European Journal of Social & Behavioral Sciences*, 2(2), 150–168. [https://doi.org/10.15405/FutureAcademy/ejsbs\(2301-2218\).2012.2.3](https://doi.org/10.15405/FutureAcademy/ejsbs(2301-2218).2012.2.3)
- Toivanen, T., Komulainen, K., & Ruismäki, H. (2011). Drama education and improvisation as a resource of teacher student's creativity. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 12, 60–69. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.02.010>
- Way, B. (1967). *Development through drama*. London: Longman.
- Wolhuter, C., & Karpάς, K. (Eds.). (2012). *H εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στον 21ο αιώνα. Σύγχρονες τάσεις και προκλήσεις στα συστήματα εκπαίδευσης δασκάλων σε 90 χώρες*. Αθήνα: Εκδοτικός Όμιλος Ίων.
- Wright, P. R. (2006). Drama education and development of self: Myth or reality? *Social Psychology of Education*, 9(1), 43–65. <https://doi.org/10.1007/s11218-005-4791-y>

- Ανδρεαδάκης, Ν., Καλογιαννάκη, Π., Wolhuter, C., Καρράς, Κ., & Αναστασιάδης, Π. (Επιμ.). (2012). *Εκπαίδευση εκπαιδευτικών. Σύγχρονες τάσεις και ζητήματα*. Αθήνα: Εκδοτικός Όμιλος Ίων.
- Αντωνίου, Χ. (2012). *Εκπαίδευση εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Πατάκης.
- Γραμματάς, Θ. (1997). *Θεατρική παιδεία και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Γραμματάς, Θ. (2017). *Θεατρική αγωγή και παιδεία*. Αθήνα: Διάδραση.
- Ζουγανέλη, Ά., Κατσιφή Χαραλαμπίδη, Σ., & Μαστροθανάσης, Κ. (2017). Διερεύνηση του εργασιακού στρες και των στρεσογόνων παραγόντων των εκπαιδευτικών: Ο ρόλος του εργασιακού περιβάλλοντος, οι τρόποι εκδήλωσης άγχους και η διαχείρισή του. Στο Γ. Αλεξανδράτος, Τ. Αρβανίτη-Παπαδοπούλου, & Π. Ορφανός (Επιμ.), *Προοπτικές για ένα σύγχρονο και δημοκρατικό σχολείο. Πρακτικά εργασιών 3ου Επιστημονικού Συνεδρίου* (σσ. 70–81). Αθήνα: ΠΕΣΣ.
- Κατσαρίδου, Μ. (2014). *Η θεατροπαιδαγωγική μέθοδος. Μια πρόταση για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας σε διαπολιτισμική τάξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλη.
- Κλαδάκη, Μ. (2019). Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στη θεατρική αγωγή: Το παράδειγμα της Φινλανδίας. Στο *Παιδαγωγικά τμήματα και το μέλλον τους. Εκπαίδευση εκπαιδευτικών: προκλήσεις και προοπτικές σε έναν κόσμο που αλλάζει* (σσ. 201–208). Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Λενακάκης, Α. (2014). Ο Θεατροπαιδαγωγός: Το προφίλ ενός καινοτόμου εκπαιδευτικού. Στο Θ. Γραμματάς (Επιμ.), *Το θέατρο στην εκπαίδευση. Καλλιτεχνική έκφραση και Παιδαγωγία* (σσ 172–215). Αθήνα: Εκδόσεις Διάδραση.
- Ματσαγγούρας, Η. (2019). *Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, επαγγελματική ανάπτυξη και διαμορφωτική αξιολόγηση του έργου τους*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Μπαγάκης, Γ. (Επιμ.). (2016). *Μεθοδολογία, πολιτικές, πρακτικές επιμόρφωσης και επαγγελματικής ανάπτυξης του εκπαιδευτικού που βασίζονται στο σχολείο*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Νοτοπούλου, Β. (2022). *Επιμορφωτικά προγράμματα και επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης, Αντ.
- Οικονομίδης, Β. (Επιμ.). (2011). *Εκπαίδευση και επιμόρφωση εκπαιδευτικών. Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Πεδίο.
- Παπαδόπουλος, Γ., Παπαδόπουλος, Σ., & Μαρούδας, Η. (2021). Θετική και αρνητική επίδραση των δραστηριοτήτων του θεατρικού παιχνιδιού στις διαμαθητικές σχέσεις. Στο Κ. Φανουράκη & Γ. Πεφάνης (Επιμ.), *Εφαρμοσμένο Θέατρο. Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας και μάθησης μέσω παραστατικών τεχνών* (σσ. 231–252). Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2021). *Θέατρο στην εκπαίδευση και αρχαία ελληνική σκέψη. Μίμησις τοῦ καλλίστου βίου*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Σοφιανοπούλου, Χ., Εμβαλωτής, Α., Πίτσια, Β., & Καρακολίδης, Α. (2017). *Έκθεση αποτελεσμάτων του Διεθνούς Προγράμματος PISA 2015 για την αξιολόγηση των μαθητών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ).
- Τσιάρας, Α. (2020). *Θεωρία και πράξη της διδακτικής της δραματικής τέχνης στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Φανουράκη, Κ., & Πεφάνης, Γ. (Επιμ.). (2021). *Εφαρμοσμένο Θέατρο. Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας και μάθησης μέσω παραστατικών τεχνών*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Χατζηδήμου, Δ., & Χατζηδήμου, Κ. (2019). *Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα. Το παράδειγμα των δασκάλων*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Χολέβα, Ν., Λενακάκης, Α., & Πίγκου-Ρεπούση, Μ. (2021). Κίνητρα συμμετοχής και ικανοποίηση των εκπαιδευτικών σε μια θεατροπαιδαγωγική.